

לכבוד שבת קדש – פרשת תולדות תשפ"ב

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

ז: ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו, שלעולם לא ירפה האדם את ידיו מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל כשלון. אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים, חפר באר אחרת עד שמצא מים, ואם רבו עליה, חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה, עד שסו"ס חפר ומצא באר שלא רבו עליה וקרא שמה רחובות. כן הדבר בכל העניינים החומריים והרוחניים, הן במסחר והן בלמוד התורה. ואם מי שהוא אינו מצליח בתחלה בלמודו, אל יעזוב את התורה, כי סוף הכבוד לבוא, ואם נכשל תחלה, אבל יעמוד על אמתתה לבסוף. (חפץ חיים על התורה, בראשית כ"ו, י"ט)

בחינו אנו מרגישים פעמים רבות תחושה של ייאוש. כאשר לאחר מספר הצלחות, אנו נופלים ונכשלים, ולא מצליחים לשחזר את ההצלחה, אנו עשויים להרים ידיים ולהתייאש. סיפור חפירת הבארות בא ללמדנו כי אין להתייאש, ועל אף כל הקשיים, בסוף נוכל תמיד להגיע ל"רחובות".

כך גם ניתן אולי להסביר את הבחירה בבאר, כמשל להצלחה. באר היא אמצעי לדליית מים שכבר קיימים בבטן האדמה וכישלונותינו, תלויים בכוחות הטמונים בנו, ועל אף הקשיים שגורמים ועיכובים חיצוניים עלולים להעמיד בפנינו, עלינו להמשיך ולנסות להגיע אל ה"מים" האצורים בתוכנו.

הבנה נוספת בסיפור של יצחק עולה מדברי הנביא מיכה: "אל תשקחי אִבְתֵּי לִי כִּי נִפְלְתִי קִמְתִּי כִּי אֲשֶׁב בְּחֶשֶׁךְ ה' אֹר לִי" (מיכה ז, ח). אפשר להבין מדברי פסוק זה, כי למרות הנפילה, הדובר ממשיך ומצליח להתגבר. אך יש שדרשו את הפסוק, והסבירו כי הנפילה אינה רק מכשול שמקשה על ההתקדמות בדרך, אלא היא חלק מהתהליך. לנפילה יש יכולת ללמד את האדם כיצד להתמודד עם קשיים בדרך.

כך למשל אומר ה"שם משמאל" בהתבססו על דברי חז"ל אודות היעדר האות "נ" המסמלת מפלה מהמזמור "אשרי יושבי ביתך", ובהסברם כי המילה "הנופלים" בפסוק "סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל הַנּוֹפְלִים" עומדת במקומה: "...אך אין נפילת ישראל בהחלט ח"ו, אלא נטמנה ומכוסה בה ישועה עתידה ביתר שאת...כיוון שהקימה איננה דבר נפרד מהנפילה, אלא שבנפילה עצמה טמונה ומכוסה בה הקימה. וכמו שבכלל, כן בפרט, אשר בנפילת הפרט גם כן טמון בה עניין קימה, והמשכיל על דבר טוב יריח תכף בנפילה את הקימה העתידה. " (שם משמאל, נח, תרע"ד). לפי הסברו ניתן לראות שהנפילה היא הדרך לתקומה, ובתוך הנפילה עצמה מצוי הבסיס להתרוממות.

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת בְּשֵׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו . וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים . וַיְרִיבוּ רַעֵי גֵרָר עִם רַעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ . וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיְרִיבוּ גַם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁמֹנֶה . וַיִּעַתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רַחֲבֹת וַיֹּאמֶר כִּי עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ . (בראשית כ"ו, י"ח-כ"א). סיפור זה הינו הסיפור הארוך והמפורט ביותר המסופר לנו על מעשי יצחק. התורה המקצרת וממעטת במילים בחרה לספר סיפור ארוך ועלינו לנסות ולהבין מה המסר, שהרי "מעשה אבות סימן לבנים".

הרמב"ן, כחלק מענין זה, מסביר כי סיפור שלוש הבארות, מסמל את שלושת בתי המקדש, ושכפי ששתי הבארות הראשונות נלקחו מיצחק, והבאר השלישית נשארה, כך שני הבתים הראשונים נחרבו והשלישי שייבנה בעז"ה יישאר ויעמוד לעד. וסיפר הכתוב ויארץ בענין הבארות, ואין בפשוטי הסיפור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה. אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דברי עתיד: כי באר מים רמוז לבית האלוקים אשר יעשו בניו של יצחק. . .

וקרא הראשון "עשק", ירמוז לבית הראשון אשר התעסקו עמנו ועשו אתנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה "שטנה", שם קשה מן הראשון. והוא הבית השני שקרא אותו בשמו שכתוב בו (עזרא ד' ו') "ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם". וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלינו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא "רחובות" הוא הבית שעתידי להיבנות במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים י"ט ח') "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע...". שהוא לעתיד. וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מ"א ז') "ורחבה ונסבה למעלה למעלה". "ופרינו בארץ", שכל העמים יעבדוהו שכם אחד.

מעבר לאלמנט הסמלי שמעניק הרמב"ן לסיפור זה, ניתן גם ללמוד מסיפור זה לקח לחיינו היום-יומיים, בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים". הבארות הראשונות שחפר יצחק, הן בארות שכבר נחפרו ע"י אברהם ונסתמו ע"י פלשתים. לאחר מכן, יצחק חפר שתי בארות נוספות שאותם אנשי גרר דרשו לעצמם. על אף שפלשתים סתמו את הבארות הראשונות, ושרועי גרר תבעו לעצמם את הבארות שחפר יצחק, הוא סירב להתייאש. החפץ חיים אומר כי זוהו המסר העיקרי של פרשייה

עלינו ללמוד לעולם לא להתייאש, לא להרים ידים למרות הנפילות והקשיים הנערמים לפתחנו, אלא להמשיך לחפור ולחפור. גם אם סתמו לנו את הבארות, גם אם קשה לנו לחצוב, גם אם המים היוצאים נראים כעכורים, גם אם הגענו למים חיים ובסוף נלקחה לנו הבאר, אסור לנו להרים ידיים, התורה מלמדת אותנו, שבסוף נגיע ל"רחובות".

=====

בד' באדר תרמ"ט (1889) הוקם באודסה ארגון סתרים שנקרא – 'אגודת בני משה', ארגון סתרים מסוג ארגון אחווה גברי וציוני, שהוקם במתכונת דומה לארגון הבונים החופשיים. מייסד הארגון היה אחד העם. הארגון נוסד בתאריך שעל פי המסורת היהודית הוא יום הולדתו ופטירתו של משה רבנו, ועל שמו נקרא הארגון. הארגון פעל באמצעות הלשכות של תנועת "חובבי ציון" באודסה, בוורשה ובוילנה וביפו. הארגון דגל בהכשרה רוחנית שתטפח לאומיות יהודית מוסרית כהכנה להתיישבות בארץ. חברי הארגון חיפשו דרך חדשה בתוך תנועת חובבי ציון, בהנהגת אחד העם. רבים מחברי התנועה חשו כי התנועה חייבת בשינוי רדיקלי, שינוי שיפנה את המאמץ העיקרי מעלייה לארץ ישראל כההליך טכני, אל תהליך "הכשרת הלבבות" ולהרחיב בקרב העם את רעיון הלאומיות היהודי: **להרחיב מעט מעט ממשלת הרעיון בקרב העם, עד שיקומו לו פועלים אמתיים, שיהיו מוכשרים מכל הצדדים לעסוק בהוצאתו לפעולה.** (אחד העם, "לא זה הדרך!"). שנה לאחר מכן בד' באדר תר"ן (1890) נוסדה בוורשה אגודת "מנוחה ונחלה", חברה להתיישבות ששמה לה למטרה להקים בארץ ישראל מושבה שלא תהיה תלויה בתמיכת הברון רוטשילד. שם החברה נגזר מהפסוק: **"כִּי לֹא בְּאֵתָם עַד עֲתָה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ"** (דברים י"ב, ט). חברי האגודה קנו 10,600 דונם מאדמות דוראן, מידי יהושע חנקין, שקנה אותה מידי אנטון רוק ערבי נוצרי מיפו. הרכישה התבצעה במהלך חודש אדר תר"ן (מרץ 1890) ומיד ניגשו להקמת מושבה חדשה – שתיקרא בשם רחובות. שם אותו הגה והציע ישראל בלקינד, על בסיס הפסוק מפרשת השבוע שלנו: **וַיַּעַתֵּק מִשָּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֲרַת וְלֹא רָבו עֲלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רַחֲבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עֲתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאַרְצָךְ.** העלייה לקרקע התבצעה ב-1 באוגוסט 1890 (ט"ו באב ה'תר"ן). אופי התיישבותם של חברי האגודה עוצב במושגים של השקעה בחקלאות - מטעים ולא בעבודת כפיים כמו רוב העולים באותה התקופה. תוכניתם הייתה לחכות עד שהמטעים יניבו פרי ויבטיחו הכנסה נאותה ורק אז לעלות ולהתיישב. עד אז יעובדו המטעים בידי נציגי האגודה. אנשי האגודה שאפו לעצמאות ולאי תלות בפקידות הברון

רוטשילד. כתלמידיו של אחד העם הושפעו מביקורתו הקשה על המושבות וניהולם באפוטרופסות. משום שהיו בעלי אמצעים, האמינו ביכולתם להתבסס בכוחות עצמם.

האגודה העסיקה מאות פועלים יהודיים בעבודות ההכשרה והנטיעות הראשונות, וכשנתיים הייתה רחובות המרכז החשוב ביותר בארץ לפועלים יהודיים. בניגוד לשיטה בה נקטו פקידי הברון, ששילמו שכר שווה לכל פועל, נעשה ברחובות ניסיון לשלם לכל פועל על פי תפוקתו. האגודה הקימה בתקופת ההכשרה מטבח לפועלים, וצריפים למגורים. כמו כן העניקה האגודה שירותי בריאות חינם לכל הפועלים, כולל הערבים. איכרי רחובות לא עסקו בגידול תבואות, אלא הסתפקו בהכנסות הצפויות ממכירת ענביהם. ב-1895 החלו הכרמים לשאת פרי והנהלת האגודה פנתה לברון בבקשה שיקבל את ענביהם ליקב בראשון לציון. הברון הסכים בתנאי שישווקו את יינותיו ברוסיה. כך קיבלה האגודה זכות מונופול על שיווק יינות ראשון לציון ברוסיה אותה מימשו באמצעות חברת "כרמל" שהקימו לצורך זה. בשנת 1897 הוחלט לפרק את אגודת "מנוחה ונחלה" ולחלק בין חבריה את החלקות שעובדו במשותף.

בשנת 1904 ניטע הפרדס הראשון על ידי זלמן מינקוב (היום זהו אתר מורשת לאומית 'אתר הפרדסנות'). בעקבות הצלחתו החלו איכרי רחובות לטעת פרדסים נוספים, כך זכתה רחובות מאוחר יותר לכינוי "עיר ההדרים". בשנת 1907 הגיעו למושבה עולים ראשונים מתימן אליהם הצטרפו עם הזמן עוד עולי שיירות מתימן, בייחוד מאזורי חידאן וצעדה. העולים נקלטו בזכות יכולתם לעבוד כפועלים שכירים ועקב סיוע שהושיט להם תושב העיר אפרים זקס, ברכישת חלקת אדמה, עליה הקימו בשנת 1909 את בתיהם הראשונים שבהמשך התפתחה לשכונת שעריים. מאוחר יותר הוקמו שתי שכונות נוספות: "שכונת התימנים" ו"כפר מרמורק", אליהם הגיעו התימנים שנאלצו לעזוב את המושבה כנרת.

ענף פרי ההדר הפך למרכזי יותר, בייחוד לאחר הקמת תחנת רכבת בשנת 1920, שממנה נשלחה הסחורה לכל חלקי הארץ, כולל לנמל יפו ומשם לייצוא לאירופה. עקב הגידול במספר התושבים הלא-חקלאיים במושבה התעורר הצורך בשמירה על צורכי החקלאים. וכך בשנת 1923 הוחלט על הקמת ועד חקלאי. לוועד הראשון נבחרו משה סמילנסקי, אליעזר יעקבזון, מרדכי נחמני, עמינדב פיינשטיין וזאב הוכמן. בשנת 1933 הוקם בעיר מפעל המיצים והמשקאות יפאורה. לאחר הקמת המדינה בשנת 1950 הוכרזה רחובות כעיר כשהיו בה קצת מעל 18,000 תושבים.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>